

LIZA MARKLUND AND THE FEMINIST LITERARY FACTORY

The Mediatized Logic of Telling the Truth in the Debate about *Buried Alive (Gömda)*

CRISTINE SARRIMO

Keywords

Reality culture, public sphere, webloggs, intimidation, commercialization and feminization

Summary:

In her "true" stories *Buried Alive* and *Asylum Granted* Liza Marklund, Swedish journalist and crime writer, acts as a ghost writer for Maria Eriksson's presumed life story of abuse, hiding and flight to the USA where she, according to Marklund's novel, was granted asylum. In 2008 the journalist Monica Antonsson published *Mia – The Truth About Buried Alive*. In the book she questions the factual background of *Buried Alive*. Marklund argued that although some changes were made to make identification of the characters more difficult, the bulk of the story was factually correct.

Antonsson's book initiated a heated debate in webloggs in 2009. When faced with Antonsson's critique, former fans of Marklund accused her of being a liar, protected by politicians as well as the so called media elite.

In this article, the debate about *Buried Alive* and Marklund's position as a popular and influential feminist, is analyzed as a manifestation of a mediatized logic consisting of the ongoing intimidation, feminization and commercialization of the public sphere, which ultimately deprofessionalizes the traditional role of the writer as well as the journalist. The users of social media precipitate this development. It is argued that this intimidation process is part of a desire for a new realism, elaborated in "true stories" in both literature, film, reality shows and the art world. *Buried Alive* and *Asylum Granted* are a mixture of fact and fiction – faction – which has its roots in contemporary reality culture as well as tabloid journalism. When negotiating about truth and lies in these books, thus reconstructing a traditional discourse of accusation, the bloggers forced Marklund to defend herself. This shows that Marklund's *Buried Alive* not only creates a naive emotive reader craving for the truth, but also a new "fourth estate" public position for amateur users of social media.

Stort test:
**JULENS
 BÄSTA
 SKINKA**

Klick!

Ensam mamma-
 Johanna om sin
**HEMLIGA
 ROMANS**

dagens bilaga • bara 10 kronor

SIDORNA 28-29

AFTONBLADET

Grundad 1830 av
 Lars Johan Hierta

254
 XXX

Telefon: 08-7252000 **FREDAG 19 DECEMBER 2008**

• Pris: 10 kr • Med Klick: 10 kr extra
 • Med Mat&vin: 10 kr extra • Med dvd: 69 kr extra

**3 TIDNINGAR
 BARA 10 KR**

Vill ge tillbaka till fönsten.

**Christer
 Sjögren
 sjunger
 gratis**

NOJESBLADET

**UNIK DVD-
 SAMLING
 HITCHCOCK**

I dag: En studie i brott.

**Bara
 69 kr**
 Med Aftonbladet
NY CHANS IDAG!

Uppgifter i ny bok: 'GÖMDA' av Liza Marklund ÄR EN BLUFF

Liza Marklund.

SIDORNA 6-7

Magisk Jul

Den upprörda bloggdebatten 2009 kring sanningshalten i Liza Marklunds och Mia Erikssons berättelse om den senares liv i böckerna *Gömda* och *Asyl*, lyfter upp frågan om (själv)-biografiskrivandets etik till en kontroversiell offentlig yta. Cristine Sarrimo analyserar debatten som uttryck för en medielogik, kopplad till processer av intimisering, feminisering och kommersialisering. I detta nya klimat hon beskriver träder amatörskriventerna fram som en fjärde, dömande statsmakt.

LIZA MARKLUND OCH DEN FEMINISTISKA LITTERATURFABRIKEN

Om sanning, lögn och medielogik i *Gömda*-debatten

CRISTINE SARRIMO

Två stora så kallade ”bloggbävningar” bröt ut 2009. Den ena gällde FRA-lagen, som tillåter signalspaning på kabelburen trafik som passerar Sveriges gränser, den andra handlade om Liza Marklunds ”dokumentärromaner” eller ”sanna” berättelser *Gömda* och *Asyl*.¹ Debatten om *Gömda* startade inför publiceringen av journalisten Monica Antonssons bok *Mia – sanningen om Gömda* (2009).² Antonsson menar att Marklund och Mia Eriksson (som är medförfattare till böckerna) fabricerat mycket av den historia om misshandel, förföljelse och flykt som böckerna återger och som författarna menar baseras på Erikssons egna erfarenheter. Hennes före detta make med arabiskt ursprung skulle alltså ha misshandlat, hotat och förföljt henne tills hon blev tvungen att söka och även få asyl i USA. Efter att ha läst Antonssons bok och/eller bloggdiskussioner om dess innehåll, började fler och fler bloggare att anklaga Marklund för att ha ljugit i sina böcker, vilket till sist väckte gehör även i rikspapperstidningarna och genererade långa trådar på debattsidan *Newsmill*.

I slutet av september 2008 startade Antonsson själv en blogg, inför publiceringen av sin bok, om faktafel och lögn i *Gömda* och *Asyl*. Inledningsvis var bloggare hätskt kritiska mot Antonsson. En tråd på sajten

**Favoritförfattaren och
feministen som kämpar mot
kvinnomisshandel anges ha
fört bloggskribenterna bakom
ljuset, hon har "ljugit".**

Familjeliv stängdes efter cirka 2 500 inlägg varav ett par hundra anmäldes av Antonsson. En tråd på *Flashback* hade ungefär 1 miljon besökare. I november vände emellertid debatten. Reportagemagasinet *Filter* skrev en uppskattande recension av Antonssons bok och i december kom artiklar som stödde Antonsson på sajterna *Realtid* och *Nyheter 24*.

Bloggskribenterna, som genom Antonssons hemsida fått kontakt med varandra, började alltmer anklaga riksmidia för att skydda Marklund eftersom de inte skrev om frågan. Den 12/12 2008 uttalade sig Marklund i en intervju i *Expressen*.³ Detta gav upphov till ytterligare ilska inlägg, eftersom Marklund menade att hon varken ljugit eller överdrivit i sina böcker. När Marklund gjorde ett längre försvarsinlägg på *Newsmill* blev responsen så stor att sajten slutade att fungera.⁴ Även tidningar i Danmark och Norge kommenterade debatten.⁵ Antonsson säger i en intervju att "[j]ag bestämde mig för att lägga allt i bloggen. Den blev min trygghet och min

enda livlina. Althin [Marklunds och Piratförlagets advokat] försökte tre gånger få ut boken i förväg. Utan bloggen hade de krossat mig".⁶ Antonsson hänvisar här, liksom flera av bloggarna, till den mediemakt Marklund anges besitta som väletablerad medieperson och god vän med flera centrala chefspersoner i branschen. Likaså används bloggen som en medveten motmakt av dessa debattörer.

Att en kvällstidningsjournalist och författares "dokumentära" romaner väcker lika stort gehör i bloggvärlden som en för ett demokratiskt samhälle så väsentlig lagändring som FRA, säger något om det inflytande Marklund har och vilken betydelse hon har för sina läsare. En central förklaring till bloggskribenternas upprördhet är det sanningsanspråk som dessa böcker och deras marknadsföring iscensätter. Favoritförfattaren och feministen som kämpar mot kvinnomisshandel anges ha fört bloggskribenterna bakom ljuset, hon har "ljugit". Ett representativt blogginlägg kan se ut som det följande: "Men det här är ju inte en fråga om att ha olika åsikter. Här har en sida rätt och den andra har fel. Varför i hela friden har inte dessa 'offentliga' uppgifter plockats fram tidigare? Jag blir alldeles matt ...".⁷ Förhandlingen som uppstår i bloggarna berör alltså inledningsvis huruvida Marklund ljugit. När detta framstår som klarlagt uppstår en diskussion om varför "eliten" inom medier och politik hållit Marklund om ryggen. Likaså fällt kommentarer om att Marklund borde straffas eller att hon inte borde "komma undan".

Men för att förstå bloggupproret och Marklunds position måste man sätta dem

i relation till den medielogik som jag menar är utmärkande för vår nutida of-fentlighet. Logiken består av tre centrala delar: en sedan efterkrigstiden pågående intimisering av offentligheten – som bland annat karaktäriseras av ett begär efter det ”sanna”, ”autentiska” och ”verkliga” – det journalistiska fältets genus-strukturering eller feminisering, samt ekonomins stora inflytande på mediernas innehåll och utveckling.

I min artikel kommer jag först att beskriva det offentliga samtalets intimi-sering, feminisering och ekonomisering som också påverkar den traditionella journalist- och författarrollen. Sedan kommer jag att undersöka Liza Marklund som offentlig aktör i ljuset av denna medielogik, och då betrakta henne som en inflytelserik mediefeminist och kommersiell aktör. Avslutningsvis diskuteras hur *Gömda*-debatten iscensätter en förhandling om vad som är sanning och lögn och därmed rekonstruerar en traditionell bekännelse- och försvarsdiskurs, som visar att Marklunds läsare tagit marknadsföringens budskap om ”sanna” berättelser ad notam. En slutsats som redan inledningvis kan dras är att etablerade medieaktörer som Marklund idag tvingas att ta hänsyn till medieamatörers kritik. Aktörerna i sociala medier påverkar och destabiliserar i vissa fall journalist- och författaryrkets gränser och driver på deras avprofessionalisering. ”Alla” kan bli författare och journalister idag; du behöver inte längre bli legitimerad via journalistutbildningar eller det litterära fältets konsekreeringsmekanismer.

Offentlighetens intimisering och begäret efter verklighet

Enligt Zygmunt Baumans *Liquid Modernity* karaktäriseras efterkrigstiden av en fortgående intimisering av offentligheten, vilket leder till att medborgarskapet urholkas och ersätts med en individualisering och samling kring känslor istället för politik.⁸ En likartad diskussion för Richard Sennett i *The Fall of Public Man*.⁹ På grund av sekulariseringen och kapitalismen skapades en intimitetens tyranni, menar Sennett. Balansen mellan det publika och det privata rubbades. Detta bidrog till att ett individideal skapades som finner sitt berättigande i det inre känslolivets förmodade autenticitet och rikedom. Individer började alltmer att definiera sig själva och andra enligt en känslö-, intimitets- och personlighets-diskurs, vilket lett till att det *personligt* publika alltmer kommit att uppfattas som negativt och icke eftersträvansvärt. Även våra politiker måste visa att de är ”genuina” eller ”autentiska” ”medmänniskor” på samma sätt som våra vänner eller närmsta grannar. ”Gradvis började denna mystiska, farliga kraft som är jaget att definiera sociala relationer”, skriver Sennett. ”Det blev en social princip. Vid den tidpunkten, började den publika sfären inriktad på operonlig meningsproduktion och operonlig handling att vittra bort”.¹⁰ Personlighets- och känslökulten utplånar, enligt Sennett, res publica och därmed skymms det faktum att våra liv

styrts eller påverkas av opersonliga icke känslodrivna maktinstitutioner. Via denna tilltagande ”känslifiering” avpolitiserar vi oss själva och använder alltmer känslor som argument även i politiska frågor.

I sammanhanget är det intressant att notera att medieaktörer engagerade i sociala medier gärna framhåller två motstridiga uppfattningar om just det personliga eller autentiska tilltalet i bloggar. Vissa menar att de intar en ”bloggroll”, skapar ”varumärken” och ”positioner” och att de därmed aldrig eller mycket sällan är privata när de skriver, trots att mottagarna uppfattar dem som så. Andra menar att det autentiska tilltalet är det mest centrala, gärna med hänvisning till den ”vanlige” medborgarens möjlighet att uttrycka sig offentligt.¹¹ P.M. Nilsson, journalist och en av grundarna av *Newsmill*, säger i en intervju:

Snabbt förstod vi att det fanns en kvalitet som var starkare än allt annat: Autenticitet! Om en person berättar själv, och har en personlig relation till ett ämne, blir det mycket starkare! Den som bara är samhällsdebattör är svag, expertexperten är ganska svag, men den personligt inblandade blir jättestark och debatten lever längre. / ... / Det privat personliga har alltid varit starkt i media.¹²

Här ser vi hur det Sennett kritiserar framställs som positiva värden av Nilsson: Experten är inte längre så intressant, utan det är ”verklig” erfarenhet och den därpå följande känslomässiga drivkraften som efterfrågas. Till saken hör att *Gömda*-debatten var en av *Newsmills* mest centrala debatter.¹³

I sin avhandling om svensk radioserieteater menar litteraturvetaren Amelie Björck att man i serierna på 1950-talet kan iaktta ”början på den intensifierade intimisering av offentligheten” som Bauman men även Foucault beskriver.¹⁴ I *Sexualitetens historia* redogör Foucault för hur den religiösa biktens påbjudna, excessiva tal om det allra mest förbjudna ständigt återskapar den intimitetsdiskurs kyrkan samtidigt vill förbjuda och kontrollera.¹⁵ Litteraturvetaren Peter Brooks menar att ”själva föreställningen om ett inre är avhängig kravet att utforska och undersöka det”.¹⁶ Och detta ”inre” är källan till eventuella synder men även, om vi ska tro Sennett, själva stoffet till intimiseringstyranniet som numera skulle ha invaderat och förstört den klassiska offentliga arenan. Det till synes förbjudna eller tabuiserade reproduceras, omdebatteras, för att sedan accepteras och införlivas i vad vi uppfattar som ”normalt” i en ständigt pågående upprepningsprocess. Denna upprepningsprocess menar jag är en väsentlig del av hur medielogiken fungerar.

Det vi kan vara överens om är att relationen mellan det privata och det offentliga har förändrats, möjligtvis att balansen dem emellan har rubbats. Men

det senare förutsätter att vi som Sennett, men även Habermas, utgår ifrån att det har funnits en ideal, eller åtminstone en bättre, offentlig arena tidigare, som vi använder som jämförelseobjekt för att påvisa försämring. Sennett idealiserar liksom Habermas 1700-talets borgerliga offentlighet som enligt dem uppvisar en mer politiskt och medborgarmässigt fruktbar och lämplig uppdelning mellan den privata sfären och den offentliga.¹⁷ Denna idealisering har inte minst feministiska forskare kritiserat, eftersom Habermas blundade för de motoffentligheter som kvinno- men även arbetarrörelsen tvingades att skapa för att göra sina röster hörda.¹⁸

Jag väljer att använda metaforen *relation* mellan privat och offentligt istället för *gräns* för att markera att jag betraktar offentligheten, inte som ett rum eller en arena med väl avgränsade väggar, utan som en *handling*. Denna handling är ofta en interaktiv relation som upprättas mellan medieanvändaren och mediet. Ordet handling understryker att det du gör i offentligheten ofta får konsekvenser: debatt, samtal, dialog kan uppstå och även påverka eller bekräfta människors ställningstaganden.¹⁹ Det är likaledes inte möjligt idag att, såsom Bauman tycks göra, avgränsa medieanvändarens roll och funktion till uteslutande medborgarens eller privatpersonens, då vi har den praktiska möjligheten – och ibland tvånget – att bli interPELLERADE i flera funktioner av skilda medier. ”Vad är privat, vad är personligt och vad är offentligt i en värld där plötsligt alla med ett fungerande internetkonto, eller bara med en mobiltelefon med 3G-uppkoppling,

med några knapptryckningar kan nå miljoner?”, undrar Paul Ronge, PR-konsult och medietränare.²⁰

Reklamen kan tilltala oss som smarta konsumentmedborgare medvetna om ekologi och bättre köpvanors politik,

Intimiseringen har nämnts som en allmän bakgrund och utvecklingslinje vad gäller offentligheten generellt i väst.

nyheterna som lättsinniga privatpersoner intresserade av livsstilsinformation, kulturprogrammen som allvarliga kultur användare, bästsäljarkonsumenter och övertygade feminister samtidigt. ”Gräns” signalerar gränsvakter, hinder, överträdelser och kanske kaos och anarki (det gränslösa tillståndet). Termen gräns kan framstå som reduktiv som metafor för vår offentlighet, eftersom de sociala mediernas virtuella geografi och faktiska utbredning, användningsområden och potentiella och faktiska inflytande karaktäriseras av andra faktorer än gränsvakter och svåra hinder att överskrida. I likhet med medieforskaren Marie-Laure Ryan menar jag att vi idag åtminstone bör vara medvetna om vilken metaforik vi använder när vi diskuterar medier och deras utveckling.²¹

Hur ser då denna mediologi ut i Sverige? Intimiseringen har nämnts som en allmän bakgrund och utvecklingslinje vad gäller offentligheten generellt i väst, men det finns även en dokumentär och ”verklighets”-sökande inriktning som kvalificerar och

specificerar det egentligen ganska allmänna begreppet ”intimisering”.

Idag genomsyras vårt offentliga samtal i skilda medier av ett till synes vardagligt, intimt och bekännande tal med fakta- och sanningsanspråk. Även i skönlitteraturen finns en (själv)biografisk, dokumentär trend som i vissa fall fått stor uppmärksamhet. Bland flera exempel kan nämnas Maja Lundgrens dagboksroman *Myggor och tigrar* (2007) och Lars Noréns *En dramatikers dagbok* (2008).²² Deras böcker debatterades intensivt bland annat på grund av att författarna kritiserar namngivna personer med inflytande i medie- och kulturbranschen.²³ Vi kan tala om en reality-kulturell inriktning som innefattar inte bara tv-dramatikens så kallade dokusåpor och andra dokumentär-fiktiva programformat utan även dagens teater, konst och litteratur. ”Själva beteckningen reality avslöjar en våldsam förälskelse i det verkliga”,²⁴ konstaterar filmvetaren Per Zetterfalk och Christian Lenemark, litteraturvetare, hävdar även han att en ”känslomässig realism” är ”utmärkande för en medial kultur som så totalt domineras av pratshower, dokusåpor och reality-TV”.²⁵ Denna ”reality-trend” är en ”strömning med ett gemensamt motiv- och idéinnehåll”, menar litteraturforskaren Annette Årheim – en strömning som de senaste 20 åren haft en ”medieövergripande position”.²⁶ Jon Helt Haarder, även han litteraturforskare, drar en liknande slutsats: ”biografiska kommunikationshandlingar äger rum i många olika kontexter, konstnärliga, sociologiska, politiska (spin), marknadsmässiga (personlig brandning)”.²⁷

Men samtidigt som skönlitteraturen

dokumentariseras och medierna är koncentrerade på ”det verkliga” eller på en ny realism fikionaliseras journalistiken; vi har även i Sverige exempel på den så kallade ”new journalism” som föddes i USA.²⁸ Det specifika i Sverige är att den

”Själva beteckningen reality avslöjar en våldsam förälskelse i det verkliga”.

nya journalistiken idag i första hand är en del av en kriminallitterär trend sprungen ur kvällstidningdramaturgiska källor, och utövad av personer som tidigare var journalister men som sadlat om till thrillerförfattare. Jan Guillou, Stieg Larsson och Liza Marklund är tre av de mest omtalade och framgångsrika av dessa, om litterär framgång mäts i marknadsandelar. Journalister tycks alltså vilja knyta an till författarrollen – det vill säga, ”berätta” och ”gestalta” i stället för att återge fakta – för att kunna röra sig mera fritt i sitt skrivande och kanske för att utnyttja skönlitteraturens mer generösa tryckfrihetslagstiftning. Detta medan skönlitterära författare förförs av det faktiska och den eventuella makt det innebär att i bokform kritisera företeelser eller verkliga personer. Norén menade att han ville stötta sig själv från den piedestal medierna placerat honom på för att kunna skapa en ny outsiderposition åt sig själv, Lundgren att hon ville avtäckta kulturbranschens misogyni. Men mottagandet av deras böcker införlivades i den medielogik de ville kritisera och förändra och visade hur traditionella genusstrukturer fortfarande

är verksamma när kvinnor respektive män skriver förment självbiografiskt.²⁹

För att återanknyta till *Gömda* och *Asyl* iscensätter dessa en liknande medielogik som Noréns och Lundgrens böcker, vilket hänger samman med det sanningsanspråk Marklund ställer. Litteraturvetaren Bo G. Jansson kallar *Gömda* och *Asyl* för ”ett mellanting mellan självbiografiskt och autodiegetiskt [berättare och huvudperson sammanfaller] berättat dokudrama”.³⁰ Det är frågan om ”faction”, ett mellanting eller gränsland mellan fakta och fiktion, sammansatt av engelskans *fact* respektive *fiction*.³¹ Det var först under 1800-talet och allt tydligare under 1900-talets första hälft som distinktionen mellan fakta och fiktion etablerades. Enligt Jansson uppstod den moderna faktionen på allvar på 1960-talet genom dokumentärromanen och den ”nya journalistiken”.³²

Sanningsanspråket är för övrigt ”ett av biografismens grundläggande kännetecken och samtidigt dess stötesten”, skriver Lisbeth Larsson i sin omfattande och grundläggande studie av självbiografien, dagboken och biografien. Hon menar att även forskare de senaste decennierna antingen läst självbiografiska texter som sanningsutsagor eller som konsekvensprodukter av utsägel-sepositioner och diskursiva konventioner.³³ Jag sällar mig till de sistnämnda. I likhet med självbiografiforskaren Leigh Gilmore menar jag att det bekännande jagets auktoritet skapas via dennes närhet till ”sanningen”. Denna auktoritet befästs eller förkastas av de verifieringsprocesser som är verksamma vid tidpunkten för bekännelsens specifika framträdande.³⁴ Mediologiken utgör en sådan verifieringsprocess,

central att ta hänsyn till om man idag vill förstå konstruktionen av det (själv)biografiska, eller som jag föredrar att kalla det, det ”autentiska”/”sanna”.³⁵ Begreppsparat ”autentiska”/”sanna” får särskild relevans eftersom flera av dagens (själv)biografiska berättelser marknadsförs just som ”sanna”, vilket skapar en speciell relation mellan författaren och den som läser. ”Fakta” i *Gömda* och *Asyl* består av en jagberättares förment sanna berättelse om sig själv (Mia Eriksson, förföljd och misshandlad av sin före detta make) filtrerat via författaren Marklund som blir ett slags synlig spökskrivare. Ytterligare en komplikation är att Marklund, som säger sig känna och ha intervjuat jagberättaren Eriksson, figurerar i *Gömda* under ett annat namn. Det innebär att *Gömda* ställer både ett biografiskt (Marklunds ”sanna” berättelse om en slagen kvinna) och ett självbiografiskt anspråk (den slagna kvinnan står också som författare till boken), samtidigt som berättelsen fikcionaliserats enligt kvällstidningsdramaturgiska grepp. Böckerna *Gömda* och *Asyl* är typexempel på nutida populär realitykultur och har sina estetiska, marknadsföringsmässiga och uttalade politiska källor i en specifik medieform (kvällstidningen), vilket kommer att kommenteras närmare nedan. Men först skall mediologikens två återstående funktioner kommenteras.

Det offentliga samtalets feminisering och ekonomisering

Det journalistiska fältet har alltid befunnit sig i ”skärningspunkten mellan tre styrfält: det politiska, det ekonomiska och det professionella”, menar medie- och

kommunikationsvetaren Monika Djerf-Pierre. Hon menar vidare att styrfältens ”styrka har växlat med tiden, vilket har inneburit att maktbaserna i journalistiken har förändrats”. Detta har haft central betydelse för könsordningen i fältet.³⁶ Idag är dock ekonomin det mest centrala styrinstrumentet, vilket har medfört en tabloidisering och popularisering av journalistiken, likaså sker en avprofessionalisering av journalistrollen i takt med att de sociala medierna får allt större

Likaså sker en avprofessionalisering av journalistrollen i takt med att de sociala medierna får allt större inflytande.

inflytande. Detta har bidragit till intimiseringen: ett vardagligare läsartilltal används, enskilda personer och deras erfarenheter och känslor lyfts fram vilket ofta beror på behovet att locka nya läsare. Medieforskaren Gunnar Nygren menar att det idag är lägre murar eller inga

alls mellan redaktioner och ekonomi/marknadsavdelningar och att de publicistiska och professionella drivkrafterna enligt tillfrågade journalister försvagats till förmån för de företagsekonomiska.³⁷ En personinriktad journalistik är legio även inom kulturbevakningen: enskilda författare omskrivs som framgångsrika kändisar och deras ansikten får gärna illustrera reportage och bilageframsidor. Piratförlaget gjorde denna personfixering till ett framgångsrikt marknadsföringsdrag när de ville sälja Marklunds deckare. Även bildjournalistiken, i detta fall koncentrationen på ansikten och ”personligheter” som kan ”tränga igenom” mediebruset, kan betraktas och analyseras som en mediediskurs som följer en liknande intimiserande, kommersiell logik som sökandet efter det autentiska. Att betrakta den omskrivna på nära håll och rakt in i ögonen kan förstärka känslan av närvaro och realism.

Viss journalistik värderades på 1970-talet som ”mjuk” och ”kvinnlig”, mer privatlivs- och relationsinriktad (skola, vård, omsorg, konsumentfrågor), annan som ”hård”, manlig (politik och ekonomi).³⁸ Likaså lanserades en ”kvinnlig journalistik” i enlighet med kvinnorörelsens idéer om att det personliga är politiskt. Denna journalistik skulle uppmärksamma kvinnors vardag och privatsfär. ”Kvinnodominansen på de ’mjuka’ nyheterna var således ett resultat både av en könsmärkt tilldelning och kvinnliga journalisters aktiva val”, skriver Djerf-Pierre.³⁹ I det litterära fältet fanns en liknande politisk medvetenhet parat med en tillskrivning av kön. Bekännelsen och självbiografen, den så kallade kvinnolitteraturen, bekönades som kvinnlig i linje med en traditionell modern diskurs om privat (kvinnligt), offentligt (manligt).⁴⁰ Feministiska medieforskare har talat om en ny ”feminisering” av journalistiken på 1990-talet som har beröringspunkter med det som på 1970-talet kallades för ”kvinnlig”

journalistik: intimiseringen, vardagsrelevansen och personifieringen som innebär att enskilda personers känslor och erfarenheter offentliggörs.⁴¹ Medie- och kommunikationsvetaren Margareta Melin visar i sin avhandling hur kvinnliga journalister måste utveckla särskilda strategier för att uppnå positioner i det journalistiska fältet därför att det är en plats för bekömda maktkamper.⁴² Feminiseringen är ett sådant sätt att uppnå en position och är också en del av det offentliga samtals autentiska, (själv)biografiska strömning.

Något som Djerf-Pierre inte uppmärksammar är att mediet i sig och dess lättillgänglighet driver på det medialiserade talet om det mest vardagliga. Via exempelvis Facebook, där cirka 3,3 miljoner svenskar har ett konto och gruppen kvinnor över 55 ökar mest, kan vi få information om våra bekantas frukostvanor, joggingturer, triviala medvetandeströmmar.⁴³ Det har också skapats mer avancerade bloggdagböcker varav flera är inriktade på specifika ämnen som exempelvis en nära anhörigs svåra sjukdom, skilsmässa, bantning med mera.⁴⁴ En motsvarande realismssökande inriktning återfinns inom performancevärlden, både den konst- och den teaterinriktade. Konstfacksstudenten Anna Odells projekt är ett bland flera exempel. Hon iscensatte ett självmordsförsök och en psykos på en offentlig plats för att, som hon trodde, driva fram en debatt om den psykiska vården. Istället blev fokus konsthögskolans ansvar och Odells eventuella utnyttjande av en redan ansträngd psykvård. Detta är ett exempel på hur okontrollerbar och oöverblickbar mediologiken kan vara, även om

den kan framstå som både enkelspårig och strukturerad via ständiga återkomster och reproduktioner.

Frågan är om denna nutida kommersialisering och intimisering gynnar kvinnor eller kan uppfattas som feministisk. Kommersiella mål har ofta skapat utrymme för kvinnliga journalister, eftersom syftet med dessa rekryteringar har varit att nå en kvinnlig publik. Då har dock kvinnorna, som redan konstaterats, fått ta ansvar för de så kallade ”kvinnliga” bevakningsområdena, vilka åtminstone tidigare hade lägre status än det intellektuella, granskande uppdraget – samtidigt som det offentliga rummet tack vare feminiseringen ändå vidgades.⁴⁵ Men mansdominansen vad gäller vd- och styrelsepositioner i tidningsvärlden förblir stor, undantaget den kvinnodominerade populärpressen. ”Marknadslogiken verkar även öka könsmärkningen vilket på nytt riskerar att förpassa kvinnorna till ämnen, genrer och redaktioner med lägre status”, menar Djerf-Pierre.⁴⁶

Den statligt sanktionerade svenska jämställdhetsdiskursen och den feministiska medvetenheten har öppnat nya karriärvägar för unga kvinnor. Uttalade feminister finns i alla våra stora papperstidningar idag, och en feministisk diskussion förs ofta på våra kultursidor, inte minst uppmärksammas feministisk och genusvetenskaplig litteratur. Men dessa skribenter blir förmodligen lätt representanter för en nisch och för ett kön på ett likartat vis som Djerf-Pierre visar skedde tidigt: de förutsätts uttala sig i vissa frågor och kunna något om feminism och eventuellt genusvetenskap. De riskerar att

bli ”experter” på ett liknande vis som sportjournalister ofta förblir sportjournalister eller möjligtvis ”expertkommentatorer” vid särskilda bevakningstillfällen.

Den feministiska litteraturfabriken och den lukrativa sanningen

Det finns som redan antytts en medie-feminism som vuxit fram i samklang med svensk jämställdhetsdiskurs och de krav på faktiskt jämställdhetsarbete som inte minst kvinnor drivit inom medieföretagen. Likaså har konturen tecknats av en medielogik som skapar en intimisering som ofta har kommersiella drivkrafter. Det personliga ansiktet och den personliga erfarenheten är viktiga beståndsdelar i denna intimisering. Dagens (själv)biografiska skrivande skapas i detta medieklimat där boken precis som bloggen är delar av likartade medialiseringsprocesser.

Även Liza Marklunds feminism och journalistiska intresse för att lyfta fram kvinnomisshandel har bidragit till hennes framgångar som författare. Den medialiserade feministpositionen är en möjlig författartableringsväg. Litteraturvetaren Sara Kärrholm, som skriver en bok om kvinnliga deckarförfattare, menar att feminismen är en ”betydande del av hennes [Marklunds] varumärke”.⁴⁷ Feminismen är ett nutida led i en professionalisering av kvinnliga författare, kritiker och journalister. Jag betraktar således Marklund som en *medveten* strategisk aktör i ett professionellt fält. Habermas gör en distinktion mellan det kommunikativa handlandet med syfte att skapa förståelse och det strategiska instrumentella handlandet.⁴⁸ Vi tar ofta för givet

att män medvetet gör karriär och utvecklar ett strategiskt tänkande. Att kvinnor gör detsamma kan vara provocerande. Marklund fick erfara att detta i hög grad gäller den vars professionella profil är ideologiska, politiska frågor kopplade till kvinnors underordning. Det vill säga en profil präglad av förståelse bortom egen vinning för ut-

Ett slags populärkulturell freudiansk familjehistoria tecknas.

sätta personers situationer, och driven av en vilja till politisk förändring.

Den ”sanna” berättelsen om Maria Eriksson, jagberättaren i Liza Marklunds bok *Gömnda* (1995, 2000), har genererat flera böcker. I *Gömnda* och den första uppföljaren *Asyl* (2004) återges hur huvudpersonen misshandlas och förföljs av sin arabiske make tills hon är tvungen att söka asyl i USA. Marklund och Eriksson skrev *Gömnda* och *Asyl* tillsammans. Därefter har Eriksson själv skrivit *Mias hemlighet* (2005) och *Emma, Mias dotter* (2008). *Mias systrar* (2007) skrev hon tillsammans med journalisten Kerstin Weigl. Titlarna anger hur Mia Erikssons livshistoria vidareutvecklas i bok efter bok. Ett slags populärkulturell freudiansk familjehistoria tecknas. Det privata är det vi aldrig kan sluta att tala om när vi väl börjar: familjehistorien har inget slut och består av ständiga omtagningar. Även Marklunds deckare *Paradiset* (2000) bygger delvis på *Gömnda*. Journalisten Monica Antonsson skrev, som vi vet, i sin tur boken *Mia. Sanningen om Gömnda* (2008) där hon

säger sig avslöja lögnerna i *Gömda*. Sanning och Lögn blir centrala ingångar till läsarnas förståelse från och med Antonssons mission att i sin tur avtäcka den verkliga historien om Eriksson (vilket Marklund tidigare hade gjort anspråk på). Likaså är Maria Erikssons son och Antonsson i färd med att skriva en bok om hans syn på sin mor och den misshandel och förföljelse som han menar att hon överdriver och förfalskar.⁴⁹

Gömda gavs först ut på Bonnier Alba 1995, men rönt då ingen större uppmärksamhet. Piratförlaget tog över boken år 2000. Då hade förlaget redan givit ut Marklunds första deckare och genombrottsbok *Sprängaren* som blev en stor försäljningsframgång. Enligt uppgifter i pressen hade *Gömda* år 2008 sålt i cirka 700 000 exemplar i Sverige.⁵⁰ Piratförlagets affärsidé vid starten har direkta kopplingar till kvällstidningsbranschen. Grundaren Sigge Sigfridsson, journalist som började sin bana på *Aftonbladet*, säger i en intervju att han ville göra ”kvällstidningsböcker”.⁵¹ Dagens reality-inriktning i bokbranschen passar en gammal kvällstidningsjournalist: ”Idag är det sann historia som gäller. Thrillers det var gårdagens”, säger Sigfridsson. Han anger tre skäl till Piratförlagets stora framgångar: Tidig pocket, omslagen samt den dåvarande vd:n Anna Borné Minberger, som tidigare hade sålt videofilmer, resor och kosmetik. Hennes affärsidé var att sälja böcker som vilka andra produkter som helst. När Marklunds fjärde deckare gavs ut gjordes en reklamfilm där Marklund själv besökte den förmodade brottsplatsen – återigen för att markera fiktionens närhet till förmodade fakta. Bokförsäljningen ökade med 50 procent. Att Sigfridsson sålde *Gömda* som ”en sann historia” har säkerligen med denna ”sannings” försäljningsvärde att göra.

Även marknadsföringen vad gäller omslagen har med realism- och autenticitetsskapande läsareffekter att göra. När *Sprängaren* producerades använde Sigfridsson Carl-Adam Nycops strategier från *Se* och amerikanska magasin som förebild. Det ska vara en person på omslaget som ska möta läsarens blick. Omslaget ska ha en ledfärg, även fula och skrikiga sådana fungerar. *Sprängaren* fick samma omslagfärg som *Expressens* reservlöpsedel och Marklunds namn hade större grad än titeln på boken. På omslaget står Marklund framför ett plåtstaket i Lugnets industriområde, en plats som figurerar i deckaren, vilket signalerar rå realism och författarnärvaro. Boken släpptes tidigt som pocket och hade lågt pris. Pocketgrosisten bearbetade medierna och Marklund, själv kvällstidningsjournalist, visste vad medierna ville ha. Det fanns dock färre försäljningsställen för böcker än för kvällstidningar. Därför slöts avtal med Statoil och Shell. Marklund erövrade sina läsare på bensinmackor, i Obs-varuhus, Pressbyråkiosker och internetbutiker. Sigfridsson försökte även intressera *Aftonbladet* för att ge ut böcker, vilket de då inte nappade på men alltså gör idag. Kärrholm menar att dessa ”brandning”-kampanjers syfte är att göra gränsen mellan fakta och fiktion mindre skarp för

att öka läsarens identifikationsmöjligheter, vilket leder till att läsaren ”erbjuds olika möjligheter att interagera med den fiktiva värld som Marklund skapat”.⁵² Den direkta identifikationen är ett nyckelbegrepp för att förstå den form av närvaro och realism som bokens paratexter och bildmaterial skapar och som marknadsföringen också eftersträvar: direkt kontakt med den presumtive läsaren som ska lockas att köpa boken efter ett snabbt igenkännande.⁵³

Hur mycket pengar kan då en Piratförlagsförfattare tjäna? Förlaget väckte rabalder i branschen på grund av sitt 50-50-avtal. Istället för den sedvanliga royaltyn på 27,5 procent av förlagets pris på boken fick författaren 50 procent av intäkterna så snart alla kostnader dragits av. Leif G. W. Persson säger: ”Om jag går till Bonniers och säljer mina vanliga 150.000–200.000 böcker så får jag runt sex miljoner kronor. På Pirat får jag sju miljoner. Den stora skillnaden märks på pocketsidan. Säljer jag 100.000 böcker på Bonniers så får jag 200.000 kronor men säljer jag 100.000 pocket på Pirat så får jag runt en miljon. Jag har ett begränsat antal böcker att skriva och jag vore en idiot om jag avstod pengarna till familjen Bonnier”.⁵⁴

I *Gömda*-fallet utnyttjades kvällstidningsjournalistikens starka realismskapande effekter genom att boken salufördes som ”en sann historia” av en författare som på sin hemsida – texterna är nu borttagna – kommenterade sin feministiska mission på följande vis (de tre första meningarna återfinns på tidigare upplagors baksida):

Gömda är en sann berättelse. Den är en gastkramande thriller direkt ur

den svenska verkligheten. Skräcken finns här – men också hoppet, modet, glädjen och en kärlek som övervin- ner allt. Den har blivit en modern klassiker och har sålts i över 800 000 exemplar. På Världsboksdagen 2003 framröstades den som näst bästa svenska bok någonsin av Expressens läsare (vann gjorde Vilhelm Mobergs utvandrarsvit).⁵⁵

Här ser vi hur Sigfridssons insikt om att en ”sann” historia säljer mera än en deckare sammanförs i en och samma bok: *Gömda* är både en ”sann historia” om en slagen kvinna direkt hämtad ur den svenska verkligheten och en spännande thriller.

Självbiografiforskaren Philippe Lejeune utvecklade på 80-talet begreppet ”den självbiografiska pakten”.⁵⁶ Det är en överenskommelse som läsaren upprättar med texten och författaren på basis av den information som ges om boken ifråga och den kringinformation och förförståelse som skapats kring författaren och verket. Självbiografien kan skapa en illusion om att läsaren kommunicerar med författaren och texten så att säga ”direkt”. En liknande ”direkt” kommunikation med läsare, titlare och användare upprättas även inom realitykulturen. Årheim använder istället begreppet ”sanningspakt”, vilket passar även mina syften bättre, eftersom sanningsanspråket är det mest framträdande i diskussionen om *Gömda*.⁵⁷ ”Dessa ord [citatet ovan från tidigare upplagors baksida]”, skriver Årheim, ”är också de som mest frekvent, och inte förvånande utan referens, kalkeras på internet, där finns ju

ingen som är ansvarig för omdömet. *Gömnda* är redan tolkad och klar – läsningen blir en adaptation mellan Marklunds, Erikssons och läsarens försanthållanden.”⁵⁸ Marklunds andra kommunikationsforum, hemsidan, har bidragit till att skapa illusionen av dels den höga graden av autenticitet i *Gömnda* och *Asyl*, dels närheten till läsaren. Marklunds hemsidesretorik är ett annat ”sant” tal direkt vänt mot läsaren. En ytterligare aspekt är den projicering av den ”verkliga” Marklund som läsaren kan göra på journalisten som figurerar i *Gömnda*. Berättelsen tycks kunna bli både den ”sanna” berättelsen om en slagen kvinna och berättelsen om hur Marklund och kvinnan agerade i ”verkligheten” för att ge henne upprättelse, skydd och asyl i USA. Det är frågan om en dubbelexponering av två skilda (själv) biografiska jag.

Det personliga är politiskt och kommersiellt – och genererar konspirationer och fördomar

Som journalist fick Marklund sällan någon uppmärksamhet eller något större utrymme när hon ville bevaka kvinnomisshandel. Därför skriver hon på hemsidan – texterna är som sagt numera borttagna – att hon i bokform vill ”låta en kvinna få berätta sin historia och tala till punkt”. Detta för att äntligen få människor att lyssna. Syftet var att ”berätta en så allmängiltig historia att alla kunde känna igen sig”. Marklund ville även

beskriva hela händelseförloppet *inifrån* en misshandlad kvinna / ... / Jag ville att läsaren skulle känna vad hon kände, gå igenom de trauman hon tvingades genom, få följa henne genom förföljelse och flykt, rädsla och ensamhet. Märkligt nog var det inte obehagligt att skriva boken, snarare tvärtom. Det var närmast en lättnad att slutligen få gestalta allting på ett riktigt äkta, närvarande sätt.⁵⁹

Med hänvisning till Richard Sennett ser vi här hur ”äkta” känslor används som argument i en central politisk fråga: kvinnomisshandel. Den intimiseras, ”känslifieras” och individualiseras enligt principen: Du måste ”känna” vad offret känner annars kan du inte engagera dig. Äkta trauman, rädsla och ensamhet utlovas – starka känslor och våldsamma krissituationer uppfattas förmodligen som det allra mest autentiska. Marklund träder in i Eriksson och ”blir” hennes medvetande och kropp, likaså förebådar Marklund läsarens anspännings- och katharsisreaktion som ”äkta” känslor uppges ge. Närhet och identifikation premieras mellan författaren, den omskrivna personen och läsaren. Därför kan vi tala om både en dubbel (se ovan) och en trippel exponering; Marklund agerar med huvudpersonen i ”verkligheten”, figurerar sedan i berättelsen om henne

samtidigt som hon anger att hon "blir" huvudpersonen via sin starka identifikation. Detta inbjuder även läsaren till att ta del av boken med ett slags trippel identifikationsmöjlighet.

Vad gäller det politiska projektet vidareutvecklas även det i relation till bokens tilltänkta läsare på nämnda hemsida. Likaså skrivs försäljningsframgångarna in i detta feministiska syfte:

Gömda kom första gången på Bonniers hösten 1995. Den sålde ingenting då, men när vi släppte den i pocket på Piratförlaget i början av 2000 smällde det till. Vid det laget hade jag skrivit några kriminalromaner som legat etta på bestsellerlistan, vilket innebar att jag redan hittat en grupp människor som var beredda att ta del av det jag berättade – och det gjorde man, även när jag talade med en misshandlad kvinnas röst. Äntligen tog de till sig de hemska erfarenheterna och reagerade på samhällets oerhörda flathet.⁶⁰

Även uppföljaren legitimeras på nämnda hemsida via det politiska projektet. Det var således viktigt att skriva *Asyl* för att visa "hur det svenska rättssystemet misslyckats med att skydda sina egna medborgare".⁶¹ Eriksson uppges således ha fått asyl i USA på grund av förföljelsen i Sverige. Denna uppmaning påminner om Stieg Larssons ämbetsmannakritik i *Millennium*-serien: Lita aldrig på en myndighetsperson. Båda författarna återbrukar en vanlig föreställning om journalistikens uppgift som den tredje granskande statsmakten och relaterar till medborgares åtminstone i medierna omtalade förakt för statliga företrädare. Det vi också ser i citaten ovan är hur Marklund använder sina kommersiella framgångar för att legitimera sin feminism enligt principen ju fler som köper och läser, desto fler får insikt och kunskap om hur det är att vara en misshandlad och förföljd kvinna.

Feminismen är också en igenkännbar populärkulturell diskurs. Vissa feministiska föreställningar är så kända att de enkelt kan återbrukas utan att man vet huruvida de leder till reella handlingar eller politisk förändring eller bara består av en till inintet förpliktiggande reproduktion av en diskurs. Ett exempel är en artikel där sju svenska så kallade deckardrottningar fotograferas i festklänningar vid ett slott, vilket Sara Kärrholm fäst min uppmärksamhet på.⁶² En av dem ifrågasätter drottningepitetet med frågan varför män aldrig utnämns till deckarkungar (en vanlig kritik av prefixet "kvinno" eller "tjej" i skilda sammanhang). En anledning kan vara att de inte iklär sig festkläder och blir fotograferade framför slott, en annan att förlagen mycket medvetet marknadsför dessa "drottningar" via anspelningar på deras utseende och kvinnlighet och den eventuella feminism det innebär att flera kvinnor är så framgångsrika i deckargenren för närvarande.

Är då den hätska bloggkritik som Marklund utsattes för i sig ett tecken på en traditionell misogyn förföljelse av en framgångsrik kvinna som vågar visa hakan och inte skäms för att tjäna pengar? Tiina Rosenberg, professor i genusvetenskap, anlägger ett kritiskt perspektiv på bloggdebatten när hon kallar den för mobbning av en populär kvinna. Likaså undrar hon vem som ”bryr sig” om ”detta med en ’sann historia’. Hur många Hollywoodfilmer har inte haft denna underrubrik? Det skulle väl aldrig falla någon in att betrakta Hollywoodfilmer som dokumentära?”⁶³

Rosenbergs kommentar ter sig något lättvindig med hänvisning till att Marklund själv säger i en chatt med *Aftonbladets* läsare innan bloggdebatten bryter ut att ”[i]ngenting är påhittat, vare sig i *Gömda* eller *Asyl*. / ... / Ingenting är gjort mer dramatiskt än det var (det har inte behövts)”.⁶⁴ I en intervju i *Dagens Nyheter* upprepar hon detta. ”Gömda’ var jag tvungen att skriva klart för Mias skull, eftersom det är en sann historia, så där kunde jag inte dra mig ur.”⁶⁵

Problemet är med andra ord att många som uttalar sig i de kritiska blogginläggen tagit Marklund ad notam och läst *Gömda* och *Asyl* som sanna historier ur verkligheten. Michaela Förne, en av bloggarna som i september 2008 ställde frågor till Antonsson på hennes blogg om hennes kritik av Marklund, startade 25/11 2008 en diskussion på sajten *Familjeliv*. Några veckor senare hade hon enligt en intervju i *Aftonbladet* fått 11 378 svar i en tråd som är 1137 sidor lång och som fått över 237 000 besök. ”Jag uppskattar att kanske

70 procent av inläggen är på Antonssons sida. Resten försvarar Marklund”, säger Förne.⁶⁶ I en omröstning anordnad av *Aftonbladet* 12/1 2009 röstar 30 000 läsare varav cirka 52 procent anser att Marklund

Likaså undrar hon vem som ”bryr sig” om ”detta med en ’sann historia’. Hur många Hollywoodfilmer har inte haft denna underrubrik”?

lurat sina läsare. Rubriken lyder: ”Ja, hon har lurat läsarna’. Hälften av läsarna tycker att Liza Marklund ljugit”.⁶⁷

Detta som ett exempel, inte bara på läsarnas engagemang i *Gömda*-frågan, utan även på hur media hanterar ”sanningar” och ”lögnar” i relation till sina läsare och reproducerar den medielogik denna artikel diskuterar. *Aftonbladet* upprätthåller föreställningen om att Sanningen om Mia finns och uppmunttrar läsarna att inta samma hållning. Läsarna interpelleras som auktoriserande instanser vad gäller sanningshalten i *Gömda*. De dras in i faktionen och bli således medskapare till dess autenticitetsanspråk och framstår som något slags folkdomstol satta att bedöma och döma huruvida Marklund har rätt eller fel. Marklunds medvetna fictionalisering tas det lite hänsyn till, trots verkets stereotypa, i ett fall fördomsfulla karaktärsteckning, och icke trovärdiga händelseutvecklingar. Men även vissa professionella uttolkare intar en naiv hållning och läser som om berättelserna är avtryck av verkligheten. ”Jag kan bara hoppas att *Asyl* är slutet på en mycket

tragisk berättelse som säger en del om det land vi lever i. Jag hoppas också att Maria verkligen hittat en trygg plats i världen för sig och sina barn”, skriver en recensent.⁶⁸ En annan recensent skriver: ”Att både Gömda och Asyl faktiskt berättar en sann historia gör inte böckerna mindre intressanta. Som så ofta överträffar verkligheten dikten med råge”.⁶⁹

Om inlägg gjorda på debattsajten *Newsmill* systematiseras efter vanligt förekommande teman ger flera kommentarer uttryck för att det finns en sanning och att den har förfalskats av Marklund: ”Som du [Monica Antonsson] skriver i ditt inlägg här på *Newsmill* så är den debatt som blossat upp inte en strid mellan dig och Liza, utan mellan Liza/Mia och sanningen”.⁷⁰ Ett annat exempel är följande:

Här talar Monica Antonsson klarspråk och smular fullständigt sönder Liza Marklunds ömkliga försök att försvara sig. Lögn är lögn hur ofta den än upprepas, Liza Marklund! Om det finns minsta sanning i Marklunds och Erikssons historier så är det nog dags att visa fram bevisen nu. Det håller inte att ständigt gömma sig bakom ’källskydd’ och liknande bortförklaringar.⁷¹

En andra kategori är de inlägg som moraliserar över Marklunds påstådda lögner och anklagar henne på ett personligt plan och därmed också tillskriver henne negativa egenskaper: ”Liza Marklund visar sitt rätta jag, nu när hon går ut och offerar Mia, för att rädda sig själv.”⁷² Det personliga tilltalet som manifesterar sig genom användandet av Marklunds förnamn är legio: ”/ ... / låt oss hoppas att Lizas nuvarande strutstaktik straffar sig i längden. Såg i alla fall ingen som verkade vara speciellt sugen på hennes böcker på bokrean, kanske ett tecken så gott som något.”⁷³ En tredje kategori är konspiratoriska inlägg: ”Om och på vilket sätt den svenska staten har varit inblandad i Maria Erikssons emigration och asyl i USA är en fortfarande obesvarad fråga.”⁷⁴ En fjärde kategori hyllar bloggarnas avslöjande funktion och är kritiska/konspiratoriska mot så kallade ”gammelmedia” som sägs skydda Marklund med flera i ”medie- och politikereliten”: ”Skrämmande ... Men år 2008 kommer att gå till historien då bloggofären blev en maktfaktor att räkna med. / ... / Ni ska som alla andra, Thomas Bodström, Liza Marklund med flera, inte tro att ni kan flyta ovanpå och tro att vanliga lagar och regler inte gäller er också.”⁷⁵ Rädsla lyfts gärna fram i denna fjärde kategori:

Det finns många som är livrädda för att den verkliga sanningen ska komma fram till vanliga bok och tidningsläsare. Det är inte bara Liza Marklund, Mia Eriksson och Piratförlaget som nu gör allt för att tysta ned omfattningen av den skada som enskilda personer och Sveriges anseende lidit av detta ’politiska pro-

jekt'. Av någon outgrundlig anledning ställer tidningar, teve och journalister samt politiker upp och hjälper Marklund/Eriksson att mörka sanningen för oss medborgare. Varför? Vad är det som gör att mediemakten och politikermakten gör gemensam front och stöter bort den hand som föder dem genom att inte på allvar gräva fram vad som gömmer sig i denna jättehärva av lögner? / ... / nu är det dags att resursstarka medier och politiker sätter igång och slutför grävandet så att de skyldiga kan ställas till svars.⁷⁶

Det finns självfallet inlägg där dessa teman sammanförs: "Det handlar om förtroende. Det handlar om något så mycket större än Liza Marklund. Det handlar om heder och rätt. Den finns hos gräsrotterna som kan dra sina strån till stacken. Och vi är många läskunniga personer som ser hur 'Gammelmedia' uppför sig. Och reagerar därefter."⁷⁷

Fram tonar bilden av den indignerade läsaren och medborgaren på "gräsrotsnivå" som i vissa fall kräver att avtäckandet av sanningen måste leda fram till att den eller de skyldiga straffas, antingen på ett personligt plan eller på ett underförstått rättsligt sådant. Journalister och medier generellt framställs som maktfaktorer på samma nivå som politikerna, vilka "gräsrotterna" måste bevaka. Den professionelle journalistens förment objektiva blick kastas med andra ord tillbaka på den som haft monopol på att granska makten å medborgarnas vägar. En hemsida som gjort denne indignerade person till sitt signum är "medborgarperspektiv" på blogspot.se som kallar sig för "Medborgare X" och presenterar sin profil så här:

En av Sveriges alla osynliga medborgare. En sådan som går till jobbet varje dag och betalar sin skatt pliktskyldigt. En sådan som bidrar till att samhället ska fungera och att de som har det sämre trots allt får en liten skärva. En sådan som ser till att den ständigt växande byråkratin och makteliten kan äta brakmiddagar på medborgarnas bekostnad. En sådan som tidigare trott att media faktiskt granskar makten. En sådan där lättmanipulerad dumskalle!⁷⁸

Denne Medborgare X driver *Gömda*-debatten i en konspiratorisk riktning med en tydlig feministisk hållning riktad mot professorn Eva Lundgrens teorier om könsmaktsordningen. (Lundgrenkopplingen görs genom en hänvisning till någon annans inlägg på *Newsmill*):

Det politiska fundament som riskerar att rubbas av Monica Antonssons avslöjande stavas alltså radikalfeminism och är en politisk inriktning som varit en viktig ledstjärna för stora delar av makteliten och mediaeliten under det senaste

decenniet. / ... / Både makteliten och mediaeliten har tagit radikalfeminismen till sig och många politiker och journalister har byggt sina positioner i samhället på denna. Monica Antonssons avslöjanden riskerar därför att påverka den grundläggande samhällssyn som många personer inom makteliten och mediaeliten står för. Då är det heller inte så förvånande att gammelmmedia aktivt medverkar till att skydda Liza Marklund och undviker att granskade [sic] fallet Gömda.⁷⁹

Att en koppling görs några månader senare mellan ovanstående kritik av makt- och medieeliten och Göran Hägglunds utspel i *Dagens Nyheter* om att Sveriges radikala elit har blivit den nya överheten som hånar ”vanliga Svenssons och deras Svenssonliv” är följdriktigt.⁸⁰ ”Gömdaskandalen” tas till intäkt för att Hägglunds kritik ger en korrekt bild av verkligheten: ”Att det existerar en maktelit med starka vänstersympatier inom kultursfären, journalistfären och den politiska sfären visade om inte annat Gömdaskandalen”.⁸¹

Finns det då någon kongruens mellan mottagandet och själva bokens uppbygg och innehåll? Det obehagliga i *Gömdas* melodramatiska thrillerinriktade uppbyggnad och förenklade personkaraktäristik är den schism som målas upp mellan de arabiska männen i den lilla svenska staden och den misshandlade kvinnan. Genomgående kallas förövaren för mannen med ”de svarta ögonen”; hans blick blixtrar hotfullt boken igenom och hans vänner beskrivs som ett gäng huliganer. Vi får aldrig ta del av berättelsen ur männens perspektiv, ej heller ges mannen med de svarta ögonen något namn.⁸² *Gömda* fokaliseras uteslutande via jagberättaren Mia Eriksson. Detta bidrar till att oerfarna och okritiska läsare kan vidmakthålla en med jagberättaren identifikatorisk och sympatisk hållning. Annette Årheim redogör för hur en av hennes informanter, gymnasielevn Tomas, får sina fördomar om invandrare bekräftade när han läser *Gömda* som en sann berättelse om misshandlande araber. Hon menar att oerfarna läsare i hennes studie väljer medietexter som bekräftar de fördomar de redan bär på:

Han [Tomas] läser sällan skönlitteratur / ... / Han upplever under gymnasietiden en stor och av skolan nedtystad problematik kring mångkulturens villkor. *Tomas* är fast besluten att få klarhet i hur det *egentligen* ligger till med invandrarproblematiken och söker ’fakta’ kring den muslimske mannens ’natur’ i såväl Liza Marklunds ’dokumentära roman’ *Gömda* som främlingsfientliga hemsidor på internet.⁸³

Informanten Tomas tvivel uttrycker välkända diskurser om det mångkulturella samhället. Följande rymts enligt Årheim i *Gömda*: polisens befohgenheter borde

utökas, invandrare har en sämre moral än svenskar, man ska inte ha kärleksförhållanden över kulturgränser, vi svenskar är hyggliga eftersom vi tillåter flyktingar att komma till Sverige och ändå sköter de sig inte, invandrarna kallar svenska kvinnor för horor och har svårt att förlika sig med att deras auktoritet över kvinnor och familj ifrågasätts i Sverige.⁸⁴

Med hänvisning till Ylva Brunnes analys av medietexters konstruktion av så kallade invandrare, drar Årheim slutsatsen att *Gömda* är ett typexempel på ”mediers utvecklingsberättelse ’där hjältinnans strävan mot frihet och individualitet möts av våld och repression från männen i hennes närhet, men också av erkännande och uppskattning från nyhetshistoriernas hjälpare och berättare’”.⁸⁵ Brune sätter fingret på en journalistfunktion – hjälparens – som Marklund åtog sig när hon motiverade varför hon skrivit Mia Erikssons ”sanna” berättelse: Hon måste ge röst åt alla misshandlade kvinnor. Denna hjälpar- och berättarfunktion blev också tydlig vid bevakningen av mordet på och begravningen av Fadime Sahindal.

Sammanfattningsvis skapar mottagandet av *Gömda* en diskurs med både populistiska inslag och en helt berättigad kritik av mediernas inflytande och i vissa fall maktfullkomliga sätt att agera, men denna diskurs innehåller även regelrätta personangrepp, konspirationer och fördomar. Men det är också viktigt att understryka att boken och dess marknadsföring har inbjudit till vissa typer av reaktioner: att träda fram med ”sanna” berättelser på så bred front som Marklund är sällan ofarligt

eller oskyldigt. Man kan även karaktärisera Marklunds egen retorik på hemsidan och i intervjuer som populistisk, i bemärkelsen att den spelar på intimiseringens känslö- och identifikationskult med budskapet att du måste ”känna” vad jag eller offret känner för att kunna ”förstå” en egentligen politiskt mycket brännande fråga. Därmed uppmuntras mottagarna att i första hand ”känna”, vilket också kan förklara upprördheten när det som Marklund förmått dem att uppleva visar sig baseras på oklara eller falska premisser. Känslor uppfattas ju av tradition som autentiska vilket också kan berättiga starka negativa känslomässiga reaktioner på förmodade ”lögn”.

Sanningens kvällstidningsmässiga dramaturgi

I sitt försvar menar Marklund att hon tillsammans med Maria Eriksson skrev en ”dokumentär roman, vilket är så långt från en journalistisk text som man bara kan komma”. Den tidigare ”sanna” historien förvandlas till något som anges ligga långt borta från journalistikens krav på fakta. Hon fortsätter: ”Branschen har också alltid behandlat båda böckerna som dokumentärromaner och alltid redovisat försäljningssiffrorna på listan över skönlitterära böcker, aldrig på fackbokslistan”.⁸⁶ När läsarna anklagar Marklund för lögn, hänvisar hon till fiktionen, men när *Gömda* och *Asyl* marknadsförs är de produkter av hennes feminism och journalistiska gärning, det vill säga ”sanna”. Men både i bibliotekstjänsts register och nationalbiografin kategoriserades *Gömda* som en fackbok. Efter debatten fick den istället beteckningen

skönlitteratur. Klassifikationen ändrades efter 14 år vilket är mycket ovanligt. Likaså saluförde AdLibris tidigare *Gömda* och *Asyl* som sanna berättelser och alltså inte som romaner.

Marklund anger likaså att ”Mia står för sin historia. Jag står för min roman” och tycker att ”det är bra och strongly att hon orkar” träda fram och stå för sin historia.⁸⁷ ”Romanfiguren” trädde alltså fram i *Aftonbladet* med dokument som skulle bevisa sanningshalten i den ”dokumentärroman” där hennes alter ego figurerar. Självbiografin och särskilt den bekännande typen väcker gärna en stark dialogicitet i det offentliga samtalet. Detta mediaspel påminner om Claus Beck-Nielsens självbiografi eller performanceakt *Claus Beck-Nielsen (1963–2001). En biografi* (2003).⁸⁸ I ”biografin” konstruerar han sig själv som autentisk/fiktiv – *faktiv* – persona och integrerar också denne persona i mediernas bevakning av sina egna iscensättningar. I sin ”biografi” spelar – är? – han hemlös som förlorat minnet och gör tidningarnas bevakning av sitt öde till en central del av sin ”självbiografiska” bok. Mia Eriksson gjorde en motsatt resa: Först iscensätts hon som en (själv)biografisk figur i en (själv) bio/doku(mentär)roman, sedan som en ”verklig” person i *Aftonbladet*. Hennes offentliga persona har därmed så att säga gått varvet runt: från ”sant” via ”romanen” till ”sant” igen. Det ”autentiska” och ”sanna” i denna form av reality-litteratur/performance konstrueras med andra ord i samklang med verket, medierna och läsarna: det går inte att särskilja en av dessa som enskild avgörande faktor om man vill

klarlägga hur en självbiografisk ”text” eller händelse skapas. Beck-Nielsen har nu också dragits inför rätta, anklagad av en av sina ”roman”-figurer för att ha ljugit om honom och hans liv i en av sina böcker, vilket onekligen förstärker spelet mellan fakta och fiktion som flyttar direkt in i försvars- och anklagelsesdiskursens själva centrum: rättssalen.⁸⁹

Det är således frågan om en ”sanningens dramaturgi” som utspelas mellan debattörerna och Marklund. Den vilar på den överenskommelse läsarna *trodde* att de hade med Marklund som tycks bygga på spelregler som i läsarnas medvetande reproduceras dels via marknadsföringen som hävdar att *Gömda* och *Asyl* är ”sanna” berättelser, dels via institutionen journalistik/journalist. En bloggare skriver:

Nej ingen kollade skrämmande nog storyn på 14 år. Ingen reagerade på alla osannolikheter, direkta felaktigheter och paradoxer i boken. / ... / P.g av att LM garanterade ’sanningar’ och Mia ställde upp på intervjuer? Plus ’kodorden’ dokument, bevis och undersökande journalist som garant.⁹⁰

Mottagandet kan också uppfattas som ett slags krishantering av en fråga – kvinnomisshandel – som under vissa perioder intensivt bevakats av medierna och som flera läsare säkerligen via sin mediekonsumtion kommit i kontakt med.⁹¹ Årheim drar slutsatsen att de gymnasieungdomar vars tolkningar av faktionslitteraturen hon har studerat upplever att de har förenat nytta med nöje, att de i litterär form har ”fördjupat

sig i 'sanningen' bakom de samtidsproblem som definieras av massmedier."⁹² Enligt Leigh Gilmore är en gemensam historisk nämnare, oavsett när självbiografen skrivs, den sociala och kulturella kontroll och de diskursiva struktureringsprocesser som avgör vem som har auktoritet och möjlighet att träda fram som en person som talar sanning (eller ljuger).⁹³ Liza Marklund trädde fram som ett ställföreträdande språkrör för Mia Eriksson i *Gömda* och *Asyl* (i senare upplagor finns endast Marklunds namn på omslaget, Erikssons återfinns på sid. 3). Den förmente förövaren fick ingen talan. Med sin redan tillförsäkrade auktoritet som populär thrillerförfattare och journalist kunde således Marklund tala och få uppmärksamhet. Läsarna i sin tur bekräftade budskapet om talets sanningshalt på samma sätt som de gjorde motsatsen efter Antonssons bok om att Marklund ljugit. Det nya idag är att talet i de sociala medierna har fått en auktoriseringsfunktion som tidigare uteslutande var förbehållet redan etablerade medieaktörer. Det är även enkelt idag att tilltala och uppmuntra läsarna till aktivitet och ställningstaganden. Ett exempel är *Aftonbladets* upprop till läsarna att rösta om Marklund ljugit eller inte.

Den bloggdebatt som uppstod och det försvar Liza Marklund lade fram vad gäller hennes förmodade lögner visar hur faktionslitteraturen aktualiserar etiska frågor, särskilt om akuta samhällsproblem är ämnet. *Gömda* genomkorsas av två brännande diskursiva matriser eller maktordningar som är förbundna med varandra: genus och ras. En av Årheims informanter kan sägas ha auktoriserat *Gömda* som "sann" på basis

av att den bekräftade hans fördomar om arabiska män. Så snart det görs ett anspråk på sanning i offentligheten medför det implicit att man interPELLERAR mottagarna att befästa eller döma ut denna sanning. Det

Det är enkelt idag att tilltala och uppmuntra läsarna till aktivitet och ställningstaganden. Ett exempel är *Aftonbladets* upprop till läsarna att rösta om Marklund ljugit eller inte.

är själva kärnan i den etiska problematik svart-vita offentliga ställningstaganden ger upphov till. Därmed är deltagarna i den kommunikationssituation som skapas inne i en rättegångsliknande struktur där den ena parten är den givna sanningssägaren (Mia Eriksson och Marklund), den andra den givne förövaren (mannen med de svarta ögonen). Vi ser också hur "hjälparen" och "berättaren" Marklund intar roller som både domare (över det usla svenska rättsväsendet och myndigheters oförmåga att skydda slagna kvinnor) och försvarare.⁹⁴ Försvarspositionen är dessutom tudelad. Först för hon misshandlade kvinnors talan, sedan tvingas hon försvara sig själv. Den tredje parten (åhörarna) kan förfasa sig över offrets och sanningssägarens grymma öde och inta åklagarens roll när sanning förbyts i lögn. Starka känslor uppstår som så ofta när det är frågan om "sanningar" som rör kropp, sexualitet och övergrepp. När domaren och försvararen själv har en stark offentlig position blir de kritiska reaktionerna

extra indignerade. Om du är ett offer måste du vara oförvitlig, likaså om du är detta offers försvarare. Det tycks inte finnas något utrymme för en tredje ståndpunkt eller en nyanserad hållning som inte tar tydlig ställning. Jag menar att denna sanningens dramaturgi är en väsentlig del av vår medielogik som i vissa fall tycks förstärkas av de sociala mediernas snabbhet och lättillgänglighet.

Noter

- 1 Liza Marklund och Mia Eriksson: *Gömda*, Bonnier Alba 1995, Piratförlaget rev. uppl. 2000; *Asyl*, Piratförlaget 2004.
- 2 Monica Antonsson: *Mia – sanningen om Gömda*, Blue Publishing 2009.
- 3 Annsofie Näslund: "Marklund om härvan: 'Jag har aldrig ljugit'", www.expressen.se/noje/bocker/1.1400635 12/12 2008.
- 4 Liza Marklund: "Fakta och lögn om 'Gömda' och 'Asyl'", www.newsmill.se/print/3056 11/1 2009.
- 5 Se Oisín Cantwell: "I de nya mediernas Sverige går inget längre att tuga ihjäl", www.aftonbladet.se/nyheter/article4187528.ab 15/1 2009.
- 6 Paul Ronge: "Bloggen blev min trygghet och min livlina", *Sociala medier. En halv sekund från ord till handling*, Optimal förlag 2010, s. 109-111.
- 7 Elvine: www.newsmill.se/print/4195 26/2 2009. Att *Newsmill* används som underlag beror på att *Gömda*-debatten var central på sajten och att sajten uppnått viss legitimitet och spridning i andra medier.
- 8 Zygmunt Bauman: *Liquid modernity*, Polity Press 2000.
- 9 Richard Sennett: *The Fall of Public Man* (1977), Penguin Books 1978.
- 10 Sennett 1978, s. 339. Min övers.
- 11 Alexander Schulman och Isabella Löwengrip, "Blondinbella", framhåller att de intar bloggroller. Brit Stakston, PR-konsult specialiserad på sociala medier, menar istället att autenticiteten är det centrala. Se Ronge 2010, s. 26, 34 och 183.
- 12 "Köp din debatt för 150 000", Ronge 2010, s. 201f.
- 13 Numera tillåts dock få amatörskrubenter på *Newsmill* förutom i kommentarfälten som modereras i efterhand, ibland i förhand. Likaså har *Newsmill* börjat sälja debatter till företag som vill lyfta fram en viss fråga. Redaktörerna regisserar diskussionen och hittar lämpliga skribenter. Detta pekar på att även nätbaserade fora kan styras av liknande legitimeringsmekanismer som traditionella medier: ju mer etablerad plattform desto hårdare kontroll av vem som får skriva.
- 14 Amelie Björck: *Höra hemma. Familj och social förändring i svensk radioserieteater från 1930-talet till 1990-talet*, Makadam förlag 2010, s. 319.
- 15 Michel Foucault: *Sexualitetens historia. Viljan att veta* (1976), övers. Gidlund 1980.
- 16 Se Cristine Sarrimo: "Professorn och kärleken. Sexuella trakasserier i fiktion och verklighet", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2004:6, s. 34. Sarrimo diskuterar anklagelse- och bekännelseaktens religiösa karaktär med utgångspunkt i Foucault och Peter Brooks: *Troubling Confessions. Speaking Guilt in Law & Literature*, The University of Chicago Press 2000, s. 101, 111.
- 17 Se Jürgen Habermas: *Borgerlig offentlighet* (1962), övers. Arkiv förlag 2003.

- 18 Se Seyla Benhabib: *Autonomi och gemenskap. Kommunikativ etik, feminism och postmodernism* (1992), övers. Daidalos 1994 samt hennes *Jämlikhet och mångfald: demokrati och medborgarskap i en global tidsålder* (2002), övers. Daidalos 2004. Se även Nancy Fraser: *Den radikala fantasin. Mellan omfördelning och erkännande*, övers. Daidalos 2003 samt Axel Honneth: *Erkännande: praktisk-filosofiska studier*, övers. Daidalos 2003.
- 19 I artikeln "Creative Writing as a Communicative Act – An Artistic Method" har Sarrimo utvecklat en teoretisk "modell" för hur förståelse skapas som handling i ett skönlitterärt sammanhang. Denna teoretiska modell är även användbar för att förstå hur betydelse skapas vid mediala kommunikationssituationer. Se *The International Journal for the Practice and Theory of Creative Writing* 2010:7:3, s. 179-191.
- 20 Ronge 2010, s. 8.
- 21 Marie-Laure Ryan: *Narrative as Virtual Reality: Immersion and Interactivity in Literature and Electronic Media*, John Hopkins UP 2001, s. 175ff.
- 22 Maja Lundgren: *Myggor och tigrar*, Bonnier 2007; Lars Norén: *En dramatikers dagbok*, Bonnier 2008.
- 23 Cristine Sarrimo: "Maja Lundgren versus Lars Norén. Det offentliga samtalets mekanismer", *Litteraturens offentligheter*, Anders Ohlsson, Torbjörn Forslid (red.), Studentlitteratur 2009.
- 24 Per Zetterfalk: *Inter esse. Det skapande subjektet, Norén och reality* (diss.), Gidlunds 2008, s. 215.
- 25 Christian Lenemark: "Författaren online. Bloggen som performativ plattform för självframställning", *Tidskrift för litteraturvetenskap* 2007:4, s. 57. Lenemark citerar Minna Aslama och Mervi Pantti: "Talking Alone. Reality TV, Emotions and Authenticity", *European Journal of Cultural Studies* 2006:2, s. 167-184.
- 26 Annette Ärheim: *När realismen blir realistisk. Litteraturens 'sanna historier' och unga läsares tolkningsstrategier* (diss.), Växjö University Press 2007, s. 5f.
- 27 Jon Helt Haarder: "Ingen fiktion. Bara reduktion. Performativ biografism som konstnärlig strömning kring millenieskiftet", övers. B. Andersson, C. Brundin Borg och A. Johansson, *Tidskrift för litteraturvetenskap* 2007:4, s. 80. Artikeln bör läsas på danska, eftersom översättningen är undermålig. Haarders begrepp "performativ biografism" och "biografiska språkhandlingar" påminner om Elizabeth Bruss förståelse av det självbiografiska som en tal- och språkhandling vilket inspirerat flera självbiografiforskare. Detta uppmärksammas inte av Haarder. Se Bruss: *Autobiographical Acts. The Changing Situation of a Literary Genre*, Ann Arbor, University Microfilms International, 1989. För övrigt finns flera invändningar att göra mot Haarders begrepp och analys av det biografiska.
- 28 Se Tom Wolfe: *The New Journalism: With an anthology edited by Tom Wolfe and E.W. Johnson* (1973), Picador 1996, för en numera klassisk inledande artikel av Wolfe samt en samling texter i *new-journalism*-genren. New journalism är en form av journalistik som karaktäriseras av en subjektiv, personcentrerad skrivform med litterära grepp som exempelvis monologer, berättande i scener och detaljrika miljöbeskrivningar.
- 29 Sarrimo 2009, s. 113-115.
- 30 Bo G. Jansson: *Episkt dubbelspel. Om faktionsberättelser i film, litteratur och tv*, Hallgren & Fallgren 2006, s. 59.
- 31 Ärheim 2007 menar att *Gömda* är faktion och att faktionslitteraturen ger upphov till frustration och förvirring därför att etablerade förklaringsmodeller bygger "på ett litterärt system där fiktion och ickefiktion är åtskiljbara", s. 21. Flera forskare har uppmärksammat genren "faktion": Poul Behrendt: *Dobbelkontrakten. En estetisk nydanning*, Gyldendal 2006; Bo G. Jansson 2006; Christian Lenemark: *Sanna lögnen. Carina Rydberg, Stig Larsson och författarens medialisering* (diss.), Gidlunds 2009; *Fact, Fiction and Faction*,

- Jørgen Dines Johansen och Leif Söndergaard (red.), University Press of Southern Denmark 2010.
- 32 Jansson 2006, s. 53.
- 33 Lisbeth Larsson: *Sanning och konsekvens. Marika Stjernstedt, Ludvig Nordström och de biografiska berättelserna*, Norstedts 2001, s. 14, 16.
- 34 Leigh Gilmore: "Policing Truth. Lying so Near the Truth", *Autobiographics: A Feminist Theory of Women's Self-Representation*, Cornell UP 1994, s. 108. Även Haarder gör en liknande iakttagelse men utan att hänvisa till Gilmore eller någon annan självbiografiforskare. Se Haarder 2007, s. 88.
- 35 Se Lenemark 2009: Han visar vilken betydelse medialiseringen har för hur Carina Rydbergs och Stig Larssons förment självbiografiska eller "sanna" böcker konstrueras. Se särskilt kapitlet "På gränsen mellan fakta och fiktion" där en teoretisk grund ges för dagens faktionslitteratur.
- 36 Monika Djerf-Pierre: "Journalistikens kön. Fältets struktur och logik under 1900-talet", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003:2, s. 30.
- 37 Gunnar Nygren: *Yrke på glid: Om journalistrollens de-professionalisering*, Stiftelsen Institutet för Mediestudier, sim(o) 2008, s. 58, 61.
- 38 Djerf-Pierre 2003, s. 37.
- 39 Djerf-Pierre 2003, s. 39.
- 40 Cristine Sarrimo: *När det personliga blev politiskt. 1970-talets kvinnliga bekännelse och självbiografi* (diss.), Symposium 2000.
- 41 Djerf-Pierre 2003, s. 43-44.
- 42 Margareta Melin: *Gendered Journalism Cultures. Strategies and Tactics in the Fields of Journalism in Britain and Sweden* (diss), JMG, Göteborgs universitet 2008.
- 43 Ronge 2010, s. 46, 58.
- 44 Se Viviane Serfaty: *The Mirror and the Veil: An Overview of American Online Diaries and Blogs*, Rodopi 2004.
- 45 Djerf-Pierre 2003, s. 43.
- 46 Ibid 2003.
- 47 Sara Kärrholm: "Mediernas betydelse för skapandet av två 'deckardrottningars' varumärken", <http://www.ep.liu.se/ecp/042/037/index.en.asp> 2009, s. 465. Se även Torbjörn Forslid, Anders Ohlsson: *Fenomenet Björn Ranelid*, Roos & Tegnér 2009, där de diskuterar litterärt varumärkesbyggande.
- 48 Jürgen Habermas: *Kommunikativt handlande: Texter om språk, rationalitet och samhälle*, uppl. 2, övers. Daidalos 1996.
- 49 Kerstin Danielson: "Sonen vet att boken är en lögn", www.aftonbladet.se/nyheter/article/4193573 16/1 2009.
- 50 "Marklund ljuger - Monica Antonsson i ny bok: Storsäljaren Gömda är en bluff", *Aftonbladet* 19/12 2008, Sektion: Nyheter, 12/1 2009, s. 6-7.
- 51 Janne Sundling: "Bokboom - en alldeles sann historia", *Resumé* 23/9 2004, s. 36.
- 52 Kärrholm 2009, s. 466, 467.
- 53 Se Årheim 2007 som för ett mycket mer utvecklat resonemang kring paratexternas betydelse för läsarnas reception av faktionsberättelserna.
- 54 Markus Wilhelmson: "Pirater med guld i blick", *Dagens Nyheter* 3/5 2005, s. 4.
- 55 www.piratforlaget.se/forfattare/liza-marklund. De citerade texterna togs bort i samband med debatten om *Gömda*. På hemsidan finns (8/9 2010) Markklunds artikel från *Newsmill* där hon försvarar sig mot anklagelserna om lögn (se www.newsmill.se/print/3056 11/1 2009). Likaså finns förlagschefen Ann-Marie Skarps inlägg om bokens genretillhörighet.
- 56 Philippe Lejeune: *On Autobiography*, övers. University of Minnesota Press 1989, s. 126.
- 57 Årheim 2007, s. 31.
- 58 Årheim 2007, s. 167.
- 59 www.piratforlaget.se/forfattare/liza-marklund. De citerade texterna togs bort i samband med debatten om *Gömda*.
- 60 Ibid.
- 61 Ibid.
- 62 Kärrholm 2009, s. 456.
- 63 Tiina Rosenberg: "Motbjudande mobbning av Marklund", www.newsmill.se/artikel/2009/01/16/motbjudande-mobbning-av-marklund.

- 64 "Våld mot kvinnor är en svensk tradition'. Liza Marklund chattade med Aftonbladets läsare om nya boken", www.aftonbladet.se/wendela/article217373.ab 16/6 2004.
- 65 Hanna Hellquist: "Jag är väldigt ointresserad av lycka", www.dn.se/livsstil/intervjuer/jag-ar-valdigt-ointresserad-av-lycka 21/9 2008.
- 66 Se Oisín Cantwell: "I de nya mediernas Sverige går inget längre att tuga ihjäl", www.aftonbladet.se/nyheter/article4187528.ab 15/1 2009.
- 67 www.aftonbladet.se/nyheter/article4170754.ab 12/1 2009.
- 68 Monica Bergström: *Östersunds-Posten* 19/6 2004.
- 69 Cecilia Erdalen: *Kristdemokraten* 14/7 2004.
- 70 Andreas Landgren: www.newsmill.se/print/4294 25/2 2009.
- 71 Bitten: www.newsmill.se/print/3104 13/1 2009.
- 72 Bo Jensen: www.newsmill.se/print/4293 25/2 2009.
- 73 Jönny Kesson: www.newsmill.se/print/4293 25/2 2009.
- 74 Tommy Sandström: "Var s-regeringen inblandad i Maria Erikssons USA-asyl?", www.newsmill.se/print/3285 20/1 2009.
- 75 Tommy Sandström: www.newsmill.se/print/3152 15/1 2009.
- 76 Maggan: www.newsmill.se/print/4631 8/3 2009.
- 77 Anders Eliasson: www.newsmill.se/print/3116 14/1 2009.
- 78 <http://www.medborgarperspektiv.blogspot.com> 6/12 2010.
- 79 Medborgare X: "Gömnda - ett politiskt projekt", www.medborgarperspektiv.blogspot.com 22/3 2009.
- 80 Göran Häggglund: "Sveriges radikala elit har blivit den nya överheten" *Dagens Nyheter*, 17/9 2009.
- 81 Medborgare X: "Mer debatt om kulturelitens förakt av vanligt folk", www.medborgarperspektiv.blogspot.com 24/9 2009.
- 82 I en intervju med Simon Andrén anges Marklund medge att "exmannen i boken är fabricerad. Och eftersom karaktären är påhittad borde inte Osama Awad känna sig påhoppad": "'- Allt hat är obehagligt'. Liza Marklund bryter tystnaden i tv-intervju: Jag ångrar boktiteln", www.aftonbladet.se/nyheter/article4204951 18/1 2009.
- 83 Årheim 2007, s. 9. Informanten Tomas återfinns i Årheims licentiatavhandling *Medier och identitet i gymnasisters mångkulturella vardag* (lic.), Växjö 2005, www.diva-portal.org/vxu/theses/index.xsql?lang=sv.
- 84 Årheim 2007, s. 178.
- 85 Årheim 2007, s. 177 citerar Ylva Brune: "Invandrare' i mediearkivets typgalleri", uppl. 3, *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*, Paulina de los Reyes, Irene Molina, Diana Mulinari (red.), Atlas 2006, s. 168.
- 86 Liza Marklund: "Fakta och lögn om 'Gömnda' och 'Asyl'", www.newsmill.se/print/3056 11/1 2009.
- 87 Liza Marklund: "Därför skrevs 'Gömnda' och 'Asyl'", www.kvp.expressen.se/Nyheter/1.1466095/liza-marklund-darfor-skrevs-gomda-och-asyl 14/2 2009.
- 88 Claus Beck-Nielsen: *Claus Beck-Nielsen (1963-2001). En biografi*, Gyldendal 2003.
- 89 Performanceartisten Thomas Skade-Rasmussen påstår att Beck-Nielsen kapat hans identitet i sin roman *Suveränen*, där en man med Skade-Rasmussens namn och erfarenheter figurerar. Advokaten menar att domen kommer att definiera gränserna kring litteraturen som varit vaga vad gäller kränkningen av individers privatliv. Man misstänker förstas att hela rättsprocessen är en del av Beck-Nielsens performance. Se Matilda Gustavsson: "Han ordnar sin egen begravning", *Sydsvenska Dagbladet* 30/9 2010.
- 90 www.newsmill.se/print/3482 19/11 2009.
- 91 Annika Olsson: *Att ge den andra sidan röst. Rapportboken i Sverige 1960-1980* (diss.), Uppsala universitet 2002, menar att dokumentär litteratur sedan mitten av 1800-talet är en yttring av en form av västerländsk krishantering, s. 19.
- 92 Årheim 2007, s. 190.

93 Gilmore 1994, s. 108.

94 I den diskursorienterade självbiografiforskningen är synen på genren som en rättgångsliknande process stark, skriver Larsson. Den skrivande ser sig som försvarare eller som någon som måste sona en synd, texten "installerar en domare samtidigt som den gör läsaren till en sådan", Larsson 2001, s. 116. Vad gäller *Gömda*-debatten ser vi istället hur textjaget implicit anklagar en förövare och hur Marklunds inlägg samt andra journalistiska paratexter anklagar rättsväsendet och polisen för att ha svikit textjaget (som ju tvingats i en förmodad asyl).

Nyckelord

Medielogik, offentlighet, realitykultur, bloggdebatt, intimisering, kommersialisering och feminisering

Cristine Sarrimo

Malmö högskola

Kultur och samhälle

Konst, kultur och kommunikation (K3)

205 06 Malmö

E-post: Cristine.Sarrimo@mah.se

